

KİTABXANAŞÜNASLIQ**UOT 050****AZƏRBAYCAN DÖVLƏT NEFT VƏ SƏNAYE UNIVERSİTETİNİN
ELMİ NƏŞRLƏRİNİN YARANMASI****ŞƏHLA TAHİRQIZI**
Bakı Dövlət Universiteti
Sehla-tahirqizi@mail.ru

Məqalədə Azərbaycan Dövlət Neft və Sənaye Universitetinin elmi nəşrlərinin yaranma tarixi araşdırılır. Qeyd olunmuşdur ki, Azərbaycan SSR Nazirlər Sovetinin Ali və Orta İxtisas Təhsil Komitəsinin orqanı olaraq 1925-ci ildən nəşr olunan jurnal müxtəlif adlarla 1958-ci ildən işıq üzü görmüşdür. 1959-cu ildən etibarən ittifaq miqyaslı "Neft və Qaz" adı altında işıq üzü görün jurnal 1999-cu ildən "Azərbaycan Ali Texniki Məktəblərinin xəbərləri" adı ilə nəşr olunur.

Açar sözlər: neft və sənaye, "Neft və qaz", Ali Texniki Məktəblər, məqalə, jurnal.

Dünya elminin inkişaf edib bütövləşməsində elmi jurnalların danılmaz rolu vardır və bu jurnalların kitabşünaslıq baxımından təhlil edilib araşdırılması diqqətçəkəndir.

Keçmiş Sovetlər birliyində neft-qaz ali məktəblərinin flaqmanı olan Azərbaycan Dövlət Neft və Kimya İnstitutunda – indiki Azərbaycan Dövlət Neft və Sənaye Universitetində (ADNSU) nəşr olunan elmi jurnalların yaranma tarixinin, inkişaf perspektivlərinin və redaktə xüsusiyyətlərinin kitabşünaslıq nöqteyi-nəzərindən təhlil edilməsi daha çox diqqətçəkəndir.

"Azərbaycan dövrü mətbuatı: 1920-1970-ci illər" adlı biblioqrafik göstəricidə Azərbaycan Dövlət Neft və Sənaye Universitetində nəşr olunan elmi jurnallar haqqında deyilir: "Məşədi Əzizbəyov adına Azərbaycan Neft və Kimya İnstitutunun əsərləri. Bakı, 1925-1970

Azərbaycan SSR Nazirlər Sovetinin Ali və Orta İxtisas Təhsil Komitəsinin orqanıdır. 1925-1926-cı illərdə "M.Əzizbəyov adına Azərbaycan Politeknik İnstitutunun əsərləri", 1927-1929-cu illərdə "Əzizbəyov adına Azərbaycan hökuməti Ali Sənaye məktəbinin elmi və fənni əxbarı", 1930-cu ildə "M.Əzizbəyov adına Azərbaycan Dövlət Neft İnstitutunun əxbarı", 1931-1934-cü illərdə "M.Əzizbəyov adına Qırmızı Əmək Bayrağı ordenli Neft Institu-

tunun əxbarı", 1935-1939-cu illərdə "M.Əzizbəyov adına Qırmızı Əmək bayrağı ordenli Azərbaycan İndustrial İnstitutunun əsərləri", 1940-1959-cu illərdə "M.Əzizbəyov adına Azərbaycan Sənaye İnstitutunun əsərləri", 1960-1970-ci illərdə "M.Əzizbəyov adına Azərbaycan Neft və Kimya İnstitutunun əsərləri" adlanmışdır.

1941-1945-ci illərdə Azərbaycan Neft və Kimya İnstitutunun əsərləri" nəşr olunmamışdır [2, 70-71].

1957-ci ilin dekabrında nəşrə imzalanan 1958-ci ilin yanvarından nəşrə başlayan aylıq elmi-texniki jurnal olan "Neft və qaz" jurnalı da keçmiş Azərbaycan Dövlət Neft və Kimya İnstitutunun elmi nəşrlərindəndir.

Bu jurnal ADNKİ-də 1958-ci ilədək nəşr olunan jurnallar içərisində ən uzunömürlüsü və populyarı olmuşdur.

Xalq Təhsili üzrə SSRİ Dövlət Komitəsinin "Ali məktəblərin Xəbərləri" seriyasından olan "Neft və Qaz" aylıq elmi-texniki jurnalı 1958-ci ilin yanvar ayından ayda 1, ildə 12 nömrə olmaqla nəşr olunmuşdur.

Araşdırma zamanı məlum oldu ki, jurnalda nəşr olunan məqalələr, demək olar ki, rus dilində olmuşdur. Bu da ondan irəli gəlir ki, bu jurnal SSRİ Xalq Təhsili Dövlət Komitəsinin nəzdində nəşr olunurdu və bütün keçmiş sovetlər ittifaqının neft-kimya üzrə ali və orta ixtisas məktəblərini, həmçinin bu sahədə mövcud olan elmi-tədqiqat institutlarını əhatə edirdi.

Ciddi redaktə prosesindən keçməklə çapa hazırlanan jurnal nəşriyyat standartlarına əməl edilməklə 70x108 1/16 formatda, "Qızıl Şərq" mətbəəsində nəşr olunmuşdur. Jurnalın 1-ci sayında redaksiya heyəti aşağıdakı tərkibdə olmuşdur:

Abduraşitov S.A., Əliyev A.K., Əsrəfov M.P., Baqdasarov B.Q., Quluzadə M.P. (məsul redaktor), Daxnov B.N., Yeqorov B.İ., Jiqaç K.F., İbrahimov İ.A. (məsul redaktor müavini), İsmayılov R.Q., Murav İ.M., Pançnkov Q.M., Şuxaryev Q.M., Tixomirov A.A. (məsul redaktorun müavini).

Mündəricatdan məlum olur ki, jurnalda neft-qaz sənayesinin, demək olar, bütün sahələri öz əksini tapmışdır: Neft sənayesinin geoloji tədqiqatları; quyuların qazılması; neft və qazın çıxarılması; neft və qazın işlənməsi; neft və qazın nəqli və saxlanması; neft maşınqayırması; neft sənayesinin iqtisadiyyatı və təşkili; yeni cihazlar; xronika; xarici təcrübədən və s. kimi bölmələrdə çoxsaylı məqalələr nəşr olunmuşdur [2].

Jurnalın 1981-ci il 5-ci sayında SSRİ Ali və orta ixtisas Təhsili Nazirliyinin orqanı olduğu qeyd olunaraq M.Əzizbəyov adına Neft və Kimya İnstitutunun mətbəəsində nəşr olunduğu bildirilir. Bu nömrə Qırmızı Əmək Bayrağı ordenli M.Əzizbəyov adına Neft və Kimya İnstitutunun 60 illiyinə həsr olunmuşdur.

Jurnalın baş redaktoru İ.A.İbrahimov, redaktor müavini T.Q.Alxazov, B.M.Dobrinin, redaksiya heyətinin üzvləri: T.M.Əliyev, B.Q.Belikov, A.D.Brents, N.B.Vassolviç, V.N.Vinoqradov, A.S.Hacıqasımov, M.P.Quluzadə, V.N.Daxnov, V.E.Kopılov, V.M.Matuseviç, A.M.Malik-Şahnazarov,

A.X.Mirzəcanzadə, A.D.Mustafayev, Q.E.Panov, Y.L.Rastoqev, D.L.Raxmankulov, Y.A.Sterlenko, A.İ.Spivak, Z.İ.Syunyayev olmuşlar [3].

Bu jurnalın 80-ci illərdə nəşr olunan xarakterik bir xüsusiyyəti də diqqətçəkəndir. Belə ki, jurnalın həmin illərdə çıxan hər ilin sonuncu (12-ci sayı) sayında bütün il boyu 11 nömrədə nəşr olunan məqalələrin bölmələr üzrə siyahısı verilir ki, bu da axtarış imkanlarının asanlaşmasına xidmət edir [4].

Jurnalın 1991-ci il 1-ci sayında jurnal artıq aşağıdakı redaksiya heyəti ilə işıq üzü görmüşdür:

T.M.Əliyev (baş redaktor), E.M.Mövsumzadə (baş redaktorun müavini), S.B.Baqın, V.N.Vinoqradov, M.P.Quluzadə, İ.A.İbrahimov, V.Q.Kanalin, A.F.Lunin, A.X.Mirzəcanzadə, Q.B.Rassoqin, Y.L.Rastoqev, A.İ.Spivak, E.S.Sıromyatnikov, B.Q.Tarasov (redaksiya heyətinin üzvləri, R.F.Hacınskaya (redaksiyanın məsul katibi) [5].

Jurnalın 1991-ci ildə nəşr olunan 3-cü sayından etibarən M.Əzizbəyov adına Azərbaycan Neft və Kimya İnstitutu, M.Əzizbəyov adına Azərbaycan Sənayev Universiteti adlanır və bu da jurnalda öz əksini tapmışdır. Redaksiya heyəti də eyni tərkiblə fəaliyyətini davam etdirmişdir [6].

M.Əzizbəyov adına Neft və Kimya İnstitutunun, sonralar Sənaye Universitetinin nəşri olan "Neft və qaz" jurnalı keçmiş Sovetlər Birliyində neft-qaz sənayesinin, qazma qurğularının, neft və qazın texniki işlənməsinin, neft sənayesinin avtomatlaşdırılması və mexanikləşdirilməsinin öyrənilməsində çoxşaxəli elmi araşdırmaların nəşrində çox böyük işlər görmüşdür. Jurnalın səhifələrində keçmiş ittifaqın müxtəlif yerlərindən – Qroznıdan, Ufadan, Moskvadan, Tüməndən, Başkiriya, Uxtinskidən, Ukraynadan, eləcə də Azərbaycan Texniki İnstitutundan, Bakı Dövlət Universitetinin Hesablama Mərkəzindən, Azərbaycan İnşaat Mühəndisləri İnstitutundan, Neft-Kimya İnstitutlarından gələn neft sənayesi və quyuların işlənməsi ilə bağlı elmi məqalələri nəşr edərək oxucularına çatdırmışdır.

"Neft və Qaz" jurnalı 1999-cu ilin may ayınadək nəşr olunmuşdur.

Araşdırmaların nəticələrindən belə qənaətə gəldik ki, öz sələflərinin işini səhifələrində uğurla davam etdirən "Neft və qaz" jurnalı neft-qaz sənayesinin inkişafında çox böyük işlər görmüş, əvəzolunmaz elmi uğurların əldə edilməsində Azərbaycanın, eləcə də keçmiş ittifaqın elmi ictimaiyyətinə fəvqəladə xidmətlər göstərmişdir.

Qeyd edək ki, jurnal ənənəvi olaraq 1500, 1900 tirajla institutun mətbəəsində ciddi redaktə və korrektə prosesindən keçməklə nəşr olunmuşdur.

Hazırda Azərbaycan Dövlət Neft və Sənaye Universitetində nəşr olunmuş çoxsaylı elmi jurnalların davamı olaraq "Azərbaycan Ali Texniki Məktəblərinin Xəbərləri" jurnalı nəşr olunur [11].

Azərbaycan ali texniki məktəblərinin birliyi 1999-cu ildə yeni jurnal (müvafiq statusla) təsis edilməsini lazım bildi. Təbiidir ki, jurnalın dəyişməsinin təşəbbüskarı "köhnə" jurnalın hüquqi varisi ADNSU (keçmiş Azərbaycan Dövlət Neft Akademiyası) oldu. Ali Təhsil ocağının rəhbərləri tərəfindən re-

daksiyanın və redaksiya heyətinin yeni tərkibi, eləcə də nəşr materiallarını hazırlamaq üçün kompüter mərkəzi yaradıldı və 1999-cu ilin iyun ayında "Azərbaycan Ali Texniki Məktəblərinin Xəbərləri" jurnalının birinci sayı işıq üzü gördü [11].

Azərbaycan Dövlət Neft və Sənaye Universiteti (ADNSU) "Azərbaycan Ali Texniki Məktəblərinin Xəbərləri" elmi jurnalında

- Geologiya
- Neft və qaz
- Kimya və kimya texnologiyası
- Mexanika və maşınqayırma
- Energetika və enerji maşınqayırması
- Kompüter elmləri
- Kompüter mühəndisliyi
- Mexatronika və robototexnika
- Metrologiya və cihazqayırma
- Ekologiya və təhlükəsizlik
- İqtisadiyyat, biznes və idarəetmə
- Qısa məlumatlar

sahələri üzrə məqalələr dərc olunur. Təqdim olunacaq məqalələrin elm sahələri sadalananla məhdudlaşmır.

Jurnal dövrü sistemlidir, il ərzində 6 nömrəsi dərc olunur. Qəbul edilən elmi məqalələr Azərbaycan, ingilis və rus dillərində, mövcud olan rubrikalarda nəşr edilir.

Jurnal Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Ali Attestasiya Komissiyasının qərarı ilə dissertasiyaların əsas nəticələrinin dərc olunması tövsiyə edilən dövrü elmi nəşrlərin siyahısına daxil edilmişdir.

Jurnalın baş redaktoru rektor professor M.B.Babanlı, baş redaktorun müavini g.m.e.doktoru R.Y.Əliyarov, məsul katib O.H.Hüseynovdur.

Redaksiya heyətinə aşağıdakılar daxildir:

* Batırşin (Meksika, Rusiya), K.W.Bonfiq (Almaniya), V.M.Əhmədov (Azərbaycan), A.R.Əliyev (Azərbaycan), Fazlollahi (ABŞ), V.V.Gordiyenko (Ukrayna), A.D.İsmayılzadə (Azərbaycan), Kaspşik (Polşa), İ.A.Qaraqaş (Rusiya), Q.Q.Quliyev (Azərbaycan), A.M.Quliyev (Azərbaycan), R.R.Quliyev (Rusiya, Azərbaycan), R.S.Qurbanov (Azərbaycan), Mug (Almaniya), M.A.Musayev (Azərbaycan), R.X.Müslümov (Rusiya), Pedriç (Kanada, Polşa), Rot (Almaniya), Sadıqoğlu (Şimali Kipr), T.S.Salavatov (Azərbaycan), V.M.Seyidov (Azərbaycan), A.İ.Timurziyev (Rusiya), Türksen (Kanada, Türkiyə), Ulutağay (Türkiyə), S.V.Ulyanov (Rusiya), V.M.Valyayev (Rusiya), A.V.Yazenin (Rusiya), S.İ.Yusifov (Azərbaycan), L.A.Zadə (ABŞ) (2017-ci ildə vəfat etmişdir), N.P.Zapivalov (Rusiya).

Müəlliflərin diqqətinə çatdırılır ki, jurnalın elmi istiqamətinə uyğun aktual elmi problemlərə aid tədqiqatların nəticələri ilk dəfə dərc olunmaq üçün qəbul olunur.

Jurnalın daxili tərtibatı, əsasən də mündəricatı nəşriyyat standartlarına uyğun verilməyib. Belə ki, mündəricat ilk səhifələrdə verilsə də, cədvəl formasında üç sütunda, üç dildə yığılıb. Bu da bir növ qarışıqlıq yaradır və axtarışı çətinləşdirir [1].

Jurnalın həmin illərdə nəşr olunan saylarındakı məqalələr, əsasən Azərbaycan müəlliflərinə məxsusdur [2].

"Azərbaycan Ali Texniki Məktəblərinin Xəbərləri" jurnalının 2017-ci il saylarında artıq həm tərtibat, həm də format etibarilə dəyişiklik görürük. Bu tərtibat nəşr standartları baxımından o qədər də ürəkaçan deyil. Belə ki, jurnalın titul və titul arxası elementləri, eləcə də redaksiya heyətinin siyahısı üz qabığında verilmişdir. Belə tərtibat isə jurnal nəşrində qəbul edilməz haldır. Bu sayların üz qabığının sol yuxarı küncündə və titul səhifəsinin, aşağısında cild 19, № 1 kimi qeyd var. Düşünürük ki, bu, jurnalda axtarış imkanlarını asanlaşdıran vasitədir. Həmçinin bu saylarda redaksiya heyəti standartlara uyğun olaraq titulun arxasındakı səhifədə verilir.

Mündəricatın tərtibində isə tərtibçilər standartlara uyğun format seçiblər. Belə ki, mövzular üzrə qruplaşdırma aparmaqla verilən məqalə adları ayrı-ayrı səhifələrdə Azərbaycan, ingilis və rus dillərində verilmişdir [3; 4].

Jurnalda nəşr olunan məqalələr həm müəlliflərin özləri, həm müvafiq rəyçilər, həm də redaksiya heyəti tərəfindən ciddi redaktə olunmaqla işıq üzü görür.

Jurnalda çoxsaylı mövzular: kompozisiyalı tərkibli müxtəlif konservasiya mayelərinin müqayisəli tədqiqi, neft-kimya sahəsində tətbiq olunan müasir cihazlar, ölçmə nəticələrinə düzəlişlər daxil etməklə qeyri-xətti funksional asılılıqların icra edilməsi, neft-qazçıxarma müəssisələrində səmərəli innovasiya strategiyaları və bu kimi digər çoxsaylı məqalələr nəşr olunur ki, bu da ölkəmizdə, eləcə də dünyada neft sənayesində yeniliklərin tətbiqinə və yeni axtarışlara səbəb olacaqdır.

NƏTİCƏ

"Azərbaycan Dövlət Neft və Sənaye Universitetinin elmi nəşrləri: yaranması və redaktə xüsusiyyətləri" adlı məqalə üzərində kitabşünaslıq nöqtəyindən nəzərdən apardığımız təhlil zamanı gəldiyimiz qənaətləri aşağıdakı kimi qruplaşdırmaq olar:

1. Jurnal nəşri prosesi milli-mədəni, ədəbi-elmi sərvətin yaradılmasının tərkib hissəsidir. Eyni zamanda bu, bədii elmi və metodiki düşüncənin reallaşaraq elmi ictimaiyyətə çatdırılması prosesidir. Ona görə də belə məsuliyyətli işin bir neçə mərhələdən, o cümlədən mütəxəssis redaktəsindən keçməsi vacibdir. Buraxılış işinin mövzusunə uyğun apardığımız araşdırmalar zamanı məlum oldu ki, zaman-zaman ad etibarı ilə dəyişsə də, istər "Azərbaycanın neft təsərrüfatı" jurnalı, istər "Neft və qaz" jurnalı, istərsə də hazırda bu jurnalların xələfi olaraq fəaliyyət göstərən "Azərbaycan Ali Texniki Məktəblərinin Xəbərləri" jurnalı hər zaman ciddi şəkildə redaktə və korrektə olunmuşlar.

2. Azərbaycan Dövlət Neft və Sənaye Universitetinin orqanı olan istər əvvəlki, istərsə də hazırda nəşr olunan "Azərbaycan Ali Texniki Məktəblərinin Xəbərləri" jurnallarını M.F.Axundov adına Milli Kitabxanada tam komplektdə tapmaq mümkündür. Bu, təbii ki, ölkəmizdə nəşr olunan bəzi elmi jurnallardan fərqli olaraq redaksiya heyətinin və universitet mətbəəsinin əməkdaşlarının öz işlərinə məsuliyyətlə yanaşmasından xəbər verir.

3. Araşdırmaların nəticələrindən belə qənaətə gəldik ki, öz sələflərinin işini səhifələrində uğurla davam etdirən "Neft və qaz" jurnalı neft-qaz sənayesinin inkişafında çox böyük işlər görmüş, əvəzolunmaz elmi uğurların əldə edilməsində Azərbaycanın, eləcə də keçmiş ittifaqın elmi ictimaiyyətinə fəvqəladə xidmətlər göstərmişdir.

4. Çox yaxşı olardı ki, əvvəlki jurnallar olmazsa belə, "Xəbərlər" jurnalının elektron versiyası internet resurslarında yerləşdiriləydi. Çünki bu jurnalın oxucu auditoriyasının daha da genişlənməsinə səbəb olardı.

5. Arzu edərdik ki, "Xəbərlər" sələfi olan "Neft və qaz" jurnalı kimi öz səhifələrində xarici müəlliflərin məqalələrinə geniş yer ayırsın. Çünki bu, neft kadrlarının hazırlanmasına dünyada nüfuzlu universitet olan Neft və Sənaye Universitetinin beynəlxalq səviyyədə çəkisinin bir daha artmasına birbaşa təsir edə bilər.

6. "Xəbərlər" in hazırkı saylarının üz qabığının profilə uyğun dəyişdirilməsi daha yaxşı olardı.

ƏDƏBİYYAT

Azərbaycan dilində

1. Azərbaycan Ali Texniki Məktəblərinin Xəbərləri, № 1, 1999
2. Azərbaycan Ali Texniki Məktəblərinin Xəbərləri, № 3-4, 1999
3. Azərbaycan Ali Texniki Məktəblərinin Xəbərləri, №1, 2017
4. Azərbaycan Ali Texniki Məktəblərinin Xəbərləri, № 6, 2017
5. Azərbaycan dövrü mətbuatı: bibliografiya 1920-1970-ci illər. Bakı, 1971-ci il, s. 70-71
6. Neft və qaz, № 5, 1981
7. Neft və qaz, № 9, 1981
8. Neft və qaz, № 12, 1981
9. Neft və qaz, № 1, 1991
10. Neft və qaz, № 3, 1991

İnternet resursları

11. www.AATMX@asoiu.edu.az

НАУЧНЫЕ ЖУРНАЛЫ АЗЕРБАЙДЖАНСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО НЕФТЯНОГО И ПРОМЫШЛЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА

ШАХЛА ТАХИРКЫЗЫ

РЕЗЮМЕ

В статье рассматривается история научных публикаций Азербайджанского государственного нефтяного и промышленного университета. Было отмечено, что журнал, изданный с 1925 года как орган высшего и среднего специального комитета по

образованию Совета Министров СССР, был опубликован под разными названиями с 1958 года, а с 1959 года он был опубликован под названием «Нефть и газ», Журнал выходит с 1999-го года под названием «Новости высших технических учебных заведений Азербайджана».

Ключевые слова: нефть и промышленность, Нефть и газ, Высшие технические школы, статья, журнал.

WRITING OF SCIENTIFIC PUBLICATIONS OF AZERBAIJAN STATE OIL AND INDUSTRIAL UNIVERSITY

SHAHLA TAHIRQIZI

SUMMARY

The article examines the history of the scientific publications of the Azerbaijan State Oil and Industrial University. It was noted that the magazine, which has been published since 1925 as the body of the Higher and Secondary Specialized Education Committee of the USSR Council of Ministers, has been published in different names since 1958, and since 1959 it has been published under the name of "Oil and Gas" The magazine is published in 1999 under the title "News of Azerbaijan Higher Technical Schools".

Key words: oil and industry, Oil and Gas, Higher Technical Schools, article, magazine.